

AYDINLI İKİ EFE

Etem ORUÇ

Benim küçüklüğüm efe öyküleri dinlemekle geçti. Nefes almazdık o kahramanlık öykülerini dinlerken. Aydın, efelerin harman olduğu bir yerdir. Kurtuluş savaşında lider konumunda iki efe vardır ki bunlar beni çok etkilemiştir. Demirci Mehmet Efe ve Yörük Ali Efe. Ninem bu -Savaşacak düşman varken niçin birbirleriyle vuruşmuşlardı?

Bu soruların yanıtını Sıtkı Aydınel'in, Asaf Gökbel'in, Mahmut Esat Bozkurt'un yazdığı yapıtlarda buldum. Sıtkı Aydınel'in "Güneybatı Anadolu'da Kuva-yı Milliye Harekatı" adlı yapıtı olayları belgelerle kanıtlıyordu. 15 Mayıs 1919'dan önce -bu okuma yazma bilmeyen- iki efe de eşkiyalık yapıyorlardı. Aydın belediye başkan yardımcısı Asaf Gökbel Çine'de Yörük Ali Efeyle görüşerek onun Kuva-yı Milliye'ye katılmasını sağlamıştır. Yanına da Teğmen Sezai Bey askeri danışman olmuştur.

Demirci Mehmet Efeyle de Hacı Süleyman (Bilgen) Efendi ve Arap Yüzbaşı konuşarak 3 Temmuz 1919'da Kuva-yı Milliye'ye Köşk'te katılmasını sağlamışlardır. Galip Hoca (Celal Bayar) Demirci Mehmet Efe'nin müşaviri oluyor. Arap Yüzbaşı Nuri Bey de askeri danışmanı. Yörük Ali Efe Aydın, Ödemiş, Muğla yörelerinde kahramanlıklar yaratıyor. TBMM başarılarından ötürü kendisine milis yüzbaşı rütbesi veriyor. Demirci Mehmet Efe de Ege Bölgesi Kuva-yı Milliye komutanı oluyor. Aydın, Denizli, Isparta, Konya, Düzce yörelerinde pek çok kahramanlıklar gösteriyor. TBMM kendisine milis albay rütbesi veriyor. Bu rütbe efelere verilmiş en büyük rütbedir.

Sıtkı Aydınel yapıtında şöyle diyor: "İzmir Yunanlılar tarafından işgal edilince bölgedeki subaylar, teşkilatçı liderler, din adamları, efeler, bir araya gelerek Kuva-yı Milliye örgütünü kurdular. Toplanan bir avuç milis kuvveti, yokluklar içinde düşmanla kahramanca savaştılar. Ancak karşılığında sadece dış düşman yoktu. Kurulan mücadele örgütlerini dağıtmaya, hatta yok etmeye çalışan

Osmanlı Hükümetleri ve onları destekleyen Hürriyet ve İtilaf Fırkası mensupları ile Anadolu isyancıları vardı."

Efelerin bilgisizliği ve disipline uymamaları, sevk ve idaredeki zorluklar, Hürriyet ve İtilafçıların efeleri birbirine düşürme çabaları, bazen demirci Mehmet Efe'yi bazen de Yörük Ali Efe'yi yanıltarak, bu iki kahraman efenin aralarının açılmasına neden oldular. İki efe arasındaki kırgınlık TBMM'ni de çok uğraştırdı. Albay Refet Bele devreye girerek efelerin Mustafa Kemal Paşa ile irtibatını sağlaması sorunların azalmasını sağladı.

Yunan komutanı anılarında şöyle diyordu: "Anadolu'ya çıktığımızda efeler gerilla hareketleri ile hızımızı kesmeselerdi, Anadolu'yu daha çabuk işgal edecektik. Mustafa Kemal de hazırlıksız yakalanacaktı.

Kurtuluş Savaşı'nda büyük emekleri geçen efeleri, kahraman subay ve erlerimizi, Avrupa'dan Anadolu'nun kurtuluşuna koşan Mahmut Esat Bozkurt'u, Şükrü Saraçoğlu'nu, yurtsever din adamlarımızı, cepheye yiyecek, içecek, mermi taşıyan kadınlarımızı, çocuklarımızı, bu mücadeleye omuz veren herkesi saygıyla anıyorum.

Kurtuluş Savaşı'ndan sonra efelerin dışındaki liderler devletin yapılanmasında önemli görevler alırken, kahraman efelerimiz köylerine, tarlalarına dönmüşlerdir. Demirci Mehmet Efe bir konuşmasında şöyle diyordu. "İki türlü yönetim şekli vardır. Biri ilimle, biri de zulümle. Biz bilgisiz olduğumuz için zulümle yönettik. Mustafa Kemal Paşa bilgili olduğu için halkımızı bilimle yönetti. Allah O'nu ve düşüncelerini başımızdan eksik etmesin."

Yıl 1947'dir. Adnan Menderes Nazilli'ye gelir. Demirci Mehmet Efe ile görüşür. Efe'ye; "Efe yeni bir parti kurduk. Seni de aramızda görmek istiyoruz" deyince, Demirci Mehmet Efe birden ayağa kalkar; Mustafa Kemal'in partisine ne oldu ki? O ölse de onun ilkleri bizim yolumuzu aydınlatmaya yeter" der. Odadan çıkar gider.

Tüm Atatürkçülere selam olsun.